

Pracujący i nakłady pracy w gospodarstwach rolnych w okresie 12 miesięcy – wyniki wstępne PSR 2020.

27.12.2021 r.

 **25,4%**

Spadek nakładów pracy przy produkcji rolniczej w gospodarstwach rolnych (AWU – roczne jednostki pracy) w porównaniu do PSR 2010.

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2020 w porównaniu z wynikami PSR 2010 wskazują na zmniejszenie o ¼ liczby osób pracujących w ciągu roku w gospodarstwach rolnych przy produkcji rolniczej w przeliczeniu na pełnozatrudnionych (dane o nakładach pracy wyrażone w Rocznych Jednostkach Pracy – *Annual Working Unit* – AWU).

Dane w informacji sygnalnej prezentują wyniki PSR 2020 w odniesieniu do wyników spisu rolnego przeprowadzonego w 2010 r.

1. Pracujący i nakłady pracy w rolnictwie

Analiza danych o osobach pracujących i nakładach pracy w ciągu roku w gospodarstwach rolnych powinna być prowadzona w ścisłym powiązaniu z charakterystyką gospodarstw rolnych i prowadzonej w nich produkcji rolnej. W porównaniu z wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2010 w spisie zrealizowanym w 2020 r. zaobserwowano zmiany dotyczące gospodarstw rolnych¹, mające ścisły związek z przedstawianymi w dalszej części nakładami pracy ludzkiej.

- Obserwuje się tendencję zmniejszania liczby gospodarstw rolnych, przy jednoczesnym zwiększaniu ich średniej powierzchni.
- Wzrósł udział gospodarstw największych obszarowo oraz najmniejszych (w tym prowadzących intensywną produkcję roślinną i zwierzęcą, np. szklarnie, fermy trzody chlewnej i drobiu).
- Postępuje proces specjalizacji gospodarstw prowadzących chów/hodowlę zwierząt oraz koncentracja pogłowa w gospodarstwach zajmujących się ich chowem.
- Proces mechanizacji gospodarstw rolnych jest kontynuowany i skierowany na racjonalne wykorzystanie sprzętu.
- Większość gospodarstw rolnych w Polsce według wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2020 jest prowadzona przez osoby fizyczne.
- Nadal tylko 1/3 gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego uzyskuje główne dochody z prowadzonej działalności rolniczej, przy czym wraz ze wzrostem powierzchni indywidualnych gospodarstw rolnych zwiększa się odsetek gospodarstw domowych uzyskujących ponad 50% dochodów z działalności rolniczej.

Każda działalność, w tym rolnicza, wymaga udziału i wkładu pracy człowieka.

W 1310,0 tys. gospodarstw indywidualnych pracowały osoby zaliczane do rodzinnej siły roboczej (użytkownik, współmałżonek, pozostali członkowie rodziny pracujący bez formalnego wynagrodzenia) oraz zatrudniani w tych gospodarstwach pracownicy najemni stali i dorywczy, wspomagani przez pracowników firm zewnętrznych świadczących odpłatne usługi w gospodarstwie rolnym (pracowników kontraktowych) oraz pomoc sąsiedzką.

¹ Na podstawie raportu z opublikowanymi dotychczas wynikami PSR 2020:

[Główny Urząd Statystyczny / Obszary tematyczne / Rolnictwo. Leśnictwo / PSR 2020 / Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z wyników](#)

W pozostałych 7,5 tys. gospodarstw rolnych pracowali pracownicy najemni stali, dorywcy, kontraktowi oraz inne osoby (do tej grupy zaliczani są pracujący w wybranych typach gospodarstw rolnych bez formalnego wynagrodzenia np. członkowie spółdzielni produkcyjnych).

Tablica 1. Gospodarstwa indywidualne prowadzące działalność rolniczą korzystające w ciągu roku z pracy różnych grup pracujących

PSR	Ogółem liczba indywidualnych gospodarstw w rolnych	Z ogółem liczba gospodarstw korzystających z pracy					
		użytkowników	rodziny użytkownika	Pracowników najemnych stałych	Pracowników najemnych dorywczyczych	pracowników kontraktowych (świadczących odpłatne usługi dla gospodarstwa)	pomocy sąsiedzkiej
w tysiącach							
2010	1505,0	1485,0	1144,5	13,1	242,8	92,6	208,8
2020	1310,0	1292,3	859,5	20,5	166,6	332,9	437,3
Udział w ogólnej populacji indywidualnych gospodarstw rolnych (w %)							
2010	100,0	98,7	76,0	0,9	16,1	6,2	13,9
2020	100,0	98,7	65,6	1,6	12,7	25,4	33,4

Wraz ze zmianami w gospodarstwach rolnych, nastąpiły także przesunięcia w zaangażowaniu w produkcję rolną różnych grup pracowników.

Wyniki PSR 2020 r. wskazują, że liczba gospodarstw indywidualnych, w których pracowali użytkownicy wyniosła 1292,3 tys., w 859,5 tys. gospodarstw pracowała rodzina użytkownika, 187,2 tys. gospodarstw indywidualnych zatrudniało pracowników najemnych, głównie dorywczyczych/sezonowych. Ponadto 332,9 tys. indywidualnych gospodarstw rolnych korzystało z usług rolniczych, a 437,3 tys. – z pomocy sąsiedzkiej, należy jednak tu zaznaczyć, że w obu tych ostatnich przypadkach była to praca raczej okazjonalna (wykonywana sporadycznie).

W porównaniu z sytuacją 10 lat wcześniej, w roku gospodarczym 2019/2020 gospodarstwa indywidualne w mniejszej skali korzystały z pracy rodzinnej siły roboczej, natomiast więcej gospodarstw korzystało z pracy pracowników spoza rodziny, w tym z usług zewnętrznych, przy czym, być może z uwagi na COVID-19 i problemy z zatrudnianiem pracowników, zanotowano mniej gospodarstw zatrudniających pracowników dorywczyczych, natomiast znacząco (ponad dwukrotnie) zwiększyła się liczba i odsetek gospodarstw korzystających chociaż w minimalnym wymiarze z pomocy sąsiedzkiej.

Według wyników PSR 2020, w trakcie 12 miesięcy poprzedzających 1 czerwca 2020 r. w indywidualnych gospodarstwach rolnych pracowało w różnym wymiarze czasu 2625,0 tys. osób stanowiących rodzinną siłę roboczą, w tym prawie połowę (49%) stanowili użytkownicy – 1292,3 tys. Byli oni wspierani przez 78,6 tys. stałych pracowników najemnych oraz pozostałe grupy pracowników angażowanych do pracy w gospodarstwie rolnym dorywczo w miarę potrzeb.

PRACUJĄCY - osoby wnoszące jakikolwiek wkład pracy w działalność gospodarstwa rolnego w trakcie roku gospodarczego (w ciągu 12 miesięcy poprzedzających 1.06.2020 r.).

NAKŁADY PRACY – dane o pracujących wyrażone w Rocznych Jednostkach Pracy (*Annual Working Unit – AWU*), tj. pracujący w trakcie 12 miesięcy w różnym wymiarze czasu w przeliczeniu na „pełnozatrudnionych w roku” (min. 2120 godzin pracy w roku).

W GOSPODARSTWACH ROLNYCH OGÓŁEM w tysiącach						osób	X
						AWU	1 427,7
w tym w GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH							X 1 381,7
CZŁONKOWIE RODZINY UŻYTKOWNIKA:		2 625,0 1 274,7	PRACOWNICY NAJEMNI:	X 85,0			
UŻYTKOWNICY	WSPÓŁMAŁ- ŻONKOWIE UŻYTKOWNIKÓW	INNI CZŁONKOWIE RODZINY	STALI	DORYWCZY	PRACOW- NICZY KONTRAK- TOWI		POMOC SĄSIEDZ- KA
1 292,3 710,3	645,6 331,8	687,0 232,6	78,6 55,4	X 29,6	X 7,7		X 14,2

X - brak danych w osobach (dane dostępne tylko w AWU).

W trakcie roku nie wszyscy pracują w takim samym wymiarze czasu (może to być też praca wykonywana tylko przez kilka miesięcy wymiennie przez różne grupy osób), dlatego też dla pełnego zobrazowania nakładów pracy stosuje się przelicznik w postaci Rocznych Jednostek Pracy (*Annual Working Unit*), oznaczający przeliczenie czasu pracy wszystkich pracujących na pełnozatrudnionych w roku. Tak wyrażone nakłady pracy są podstawą prezentowanych poniżej wyników spisu.

Całkowite nakłady pracy ludzkiej w roku gospodarczym 2019/2020 we wszystkich gospodarstwach rolnych wyniosły wg PSR 2020 – 1427,7 tys. AWU. W gospodarstwach indywidualnych – 1381,7 tys. AWU, w tym zdecydowaną większość (92,3%) stanowiły nakłady pracy użytkownika i jego rodziny – łącznie 1274,7 tys. AWU, z czego nieco większą część – 710,3 tys. (55,7%) stanowił wkład pracy użytkowników. Spadek nakładów pracy przy produkcji rolniczej w gospodarstwach rolnych o 1/4 w porównaniu do PSR 2010 jest wynikiem zarówno zmniejszenia się liczby gospodarstw rolnych jak i opisanych na wstępie zmian w tych gospodarstwach.

2. Udział rodzinnej i najemnej siły roboczej w nakładach pracy w gospodarstwach indywidualnych

Zmiany, które miały miejsce w gospodarstwach indywidualnych spowodowały, że w porównaniu z sytuacją sprzed 10 lat, udział nakładów pracy rodzinnej nieco zmalał (o 4 p.proc., z 96,3% do 92,3%), a zwiększyły się w to miejsce udziały każdej z pozostałych grup pracujących: pracowników najemnych stałych i dorywczych, pracowników kontraktowych i pomocy sąsiedzkiej, chociaż ich łączne udziały w nakładach pracy stanowiły według PSR 2020 mniej niż 8%.

Tablica 2. Nakłady pracy w gospodarstwach indywidualnych

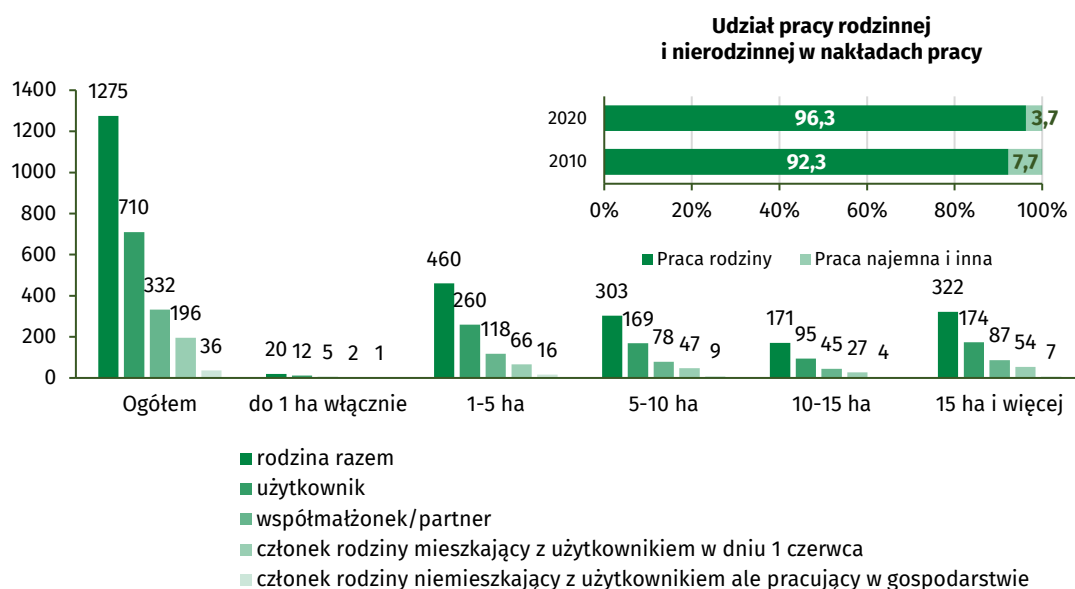
Nakłady pracy	Razem	Rodzinna siła robocza	Pracownicy najemni stali	Pracownicy dorywczy	Pracownicy kontraktowi	Pomoc sąsiedzka
	tys. AWU	%				
PSR 2010	1866,0	96,3	1,9	1,3	0,1	0,3
PSR 2020	1381,7	92,3	4,0	2,1	0,6	1,0

Wielkość nakładów pracy ponoszonych w gospodarstwach rolnych jest oczywiście uzależniona od wielu czynników, w tym rodzaju i charakteru produkcji, a także od wielkości gospodarstwa.

W przypadku ogólnych nakładów rodzinnej siły roboczej są one największe w gospodarstwach do 5 ha użytków rolnych (co ma bezpośredni związek z liczbą tych gospodarstw).

Generalnie jednak, niezależnie od powierzchni użytków rolnych, największy wkład pracy w działalność rolniczą jest wnoszony przez użytkowników (blisko połowa ogólnych nakładów), w drugiej kolejności istotne nakłady pracy (choć o ok. 1/2 mniejsze niż użytkownika) są wnoszone przez ich współmałżonków. Stosunkowo najmniejszy wkład pracy, niezależnie od areалу gospodarstwa, wnoszą członkowie rodziny niemieszkający z użytkownikiem.

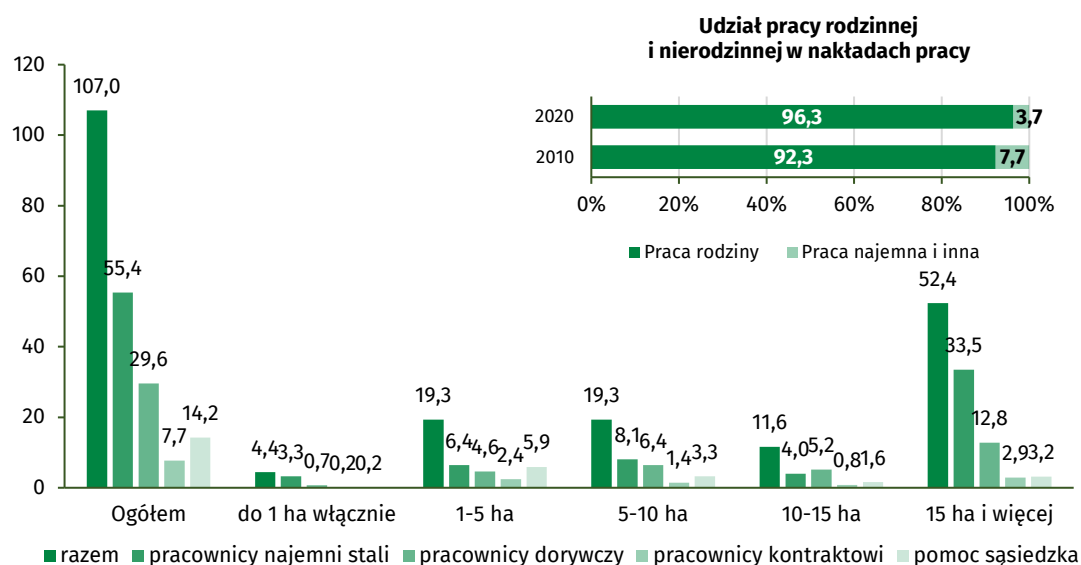
Wykres 1. Nakłady pracy w rodzinie użytkownika (tys. AWU)



Praca użytkowników i członków ich rodzin stanowiła 92,3% ogólnych nakładów pracy poniesionych na produkcję rolniczą w gospodarstwach indywidualnych.

Zatrudnianie osób spoza rodziny do pracy w gospodarstwie indywidualnym jest wyraźnie widoczne w gospodarstwach największych – o areale powyżej 15 ha użytków rolnych (52,4 tys. AWU), ale występuje także w gospodarstwach najmniejszych, do 1 ha użytków rolnych, które w dużej części prowadzą intensywną produkcję roślinną i zwierzęcą, wymagającą także stosunkowo dużych nakładów pracy. Udział najmniejszych obszarowo gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych nie jest duży, stąd też i ogólna liczba AWU w tych gospodarstwach nie przekracza 4,5 tys. AWU.

Wykres 2. Nakłady pracy nierodzinnej (tys. AWU)



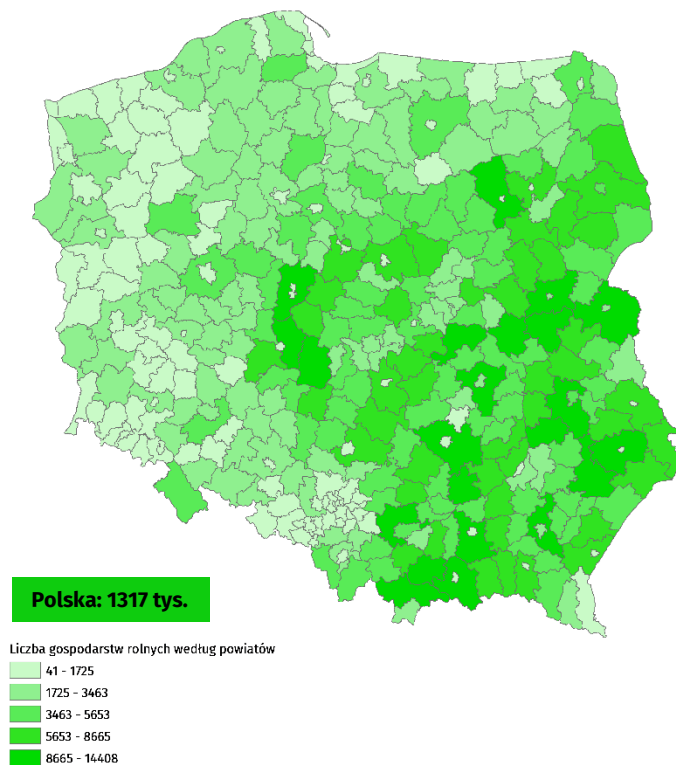
Udział siły nierodzinnej w nakładach pracy w gospodarstwach indywidualnych wzrósł o 4 p. proc. w stosunku do 2010 roku.

Nakłady pracy osób spoza rodziny opierają się głównie na zatrudnianiu pracowników najemnych zarówno w tych największych, jak i najmniejszych gospodarstwach indywidualnych.

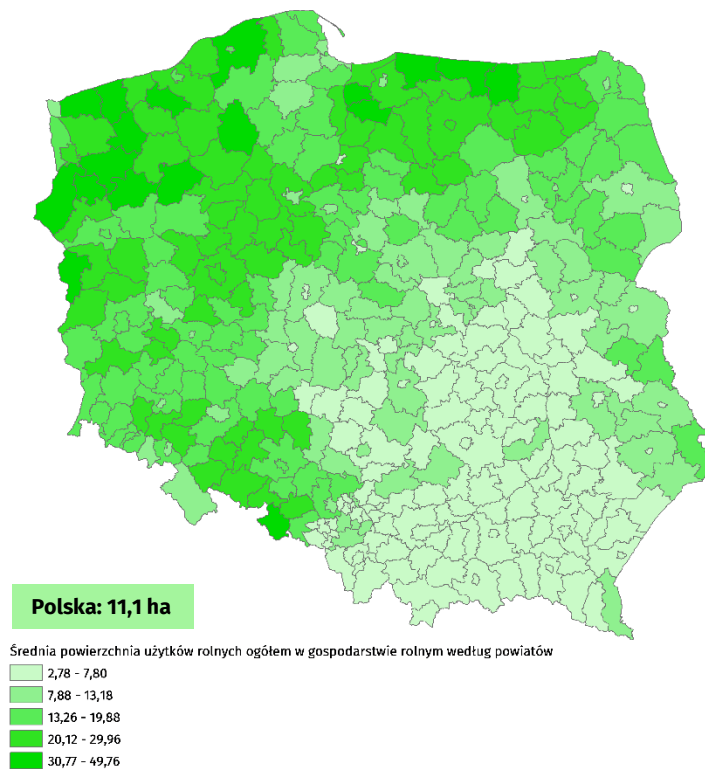
W przypadku gospodarstw o powierzchni 1-5 ha na podobnym poziomie korzystano z odpłatnej pomocy sąsiedzkiej jak i z nieodpłatnej pomocy sąsiedzkiej.

Rozkład terytorialny nakładów pracy w rolnictwie jest ściśle uzależniony od liczby gospodarstw rolnych w powiatach i średniej powierzchni tych gospodarstw, co przedstawiają mapy. Im ciemniejszy kolor tym większa liczba gospodarstw (mapa nr 1) lub większy areal (mapa nr 2). Województwa południowo-wschodnie charakteryzuje rozdrobniona struktura gospodarstw rolnych, podczas gdy w województwach północnych występują gospodarstwa największe obszarowo.

Mapa 1. Liczba gospodarstw rolnych według powiatów

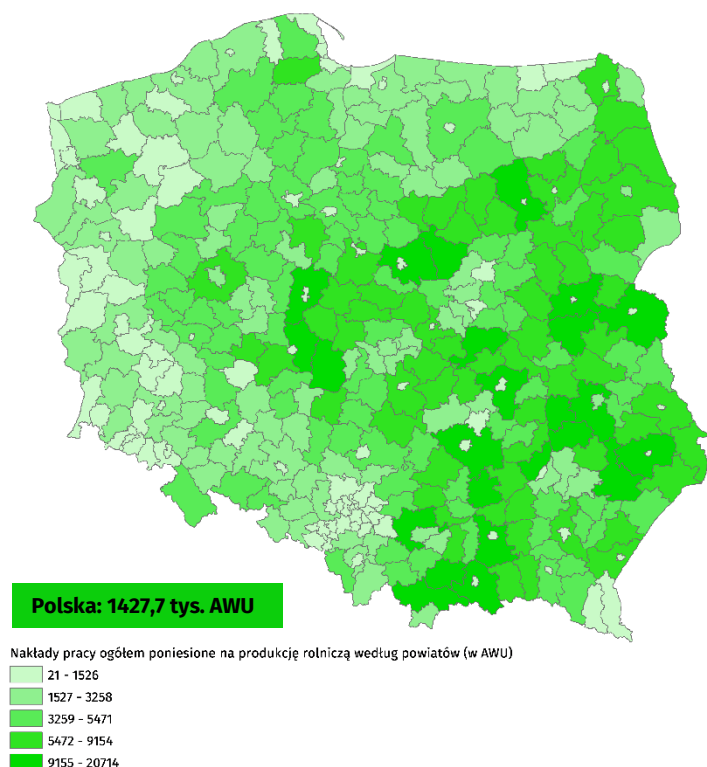


Mapa 2. Średnia powierzchnia użytków rolnych ogółem w gospodarstwie rolnym według powiatów



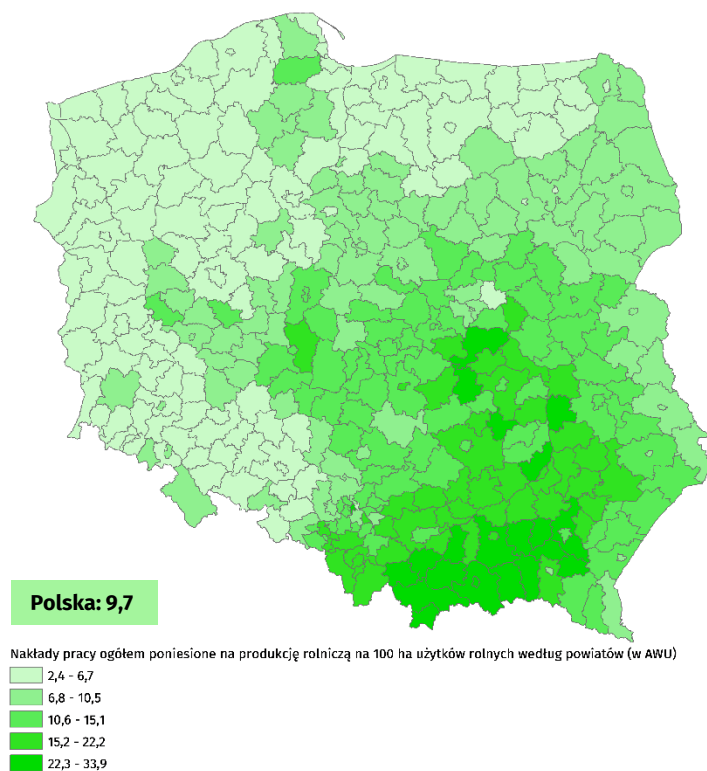
Mapa nr 3 przedstawia nakłady pracy (w AWU) we wszystkich gospodarstwach rolnych w powiatach wg siedziby użytkownika. Widoczna jest koncentracja w centrum Polski i niemal w całej wschodniej części kraju.

Mapa 3. Nakłady pracy w gospodarstwach ogółem



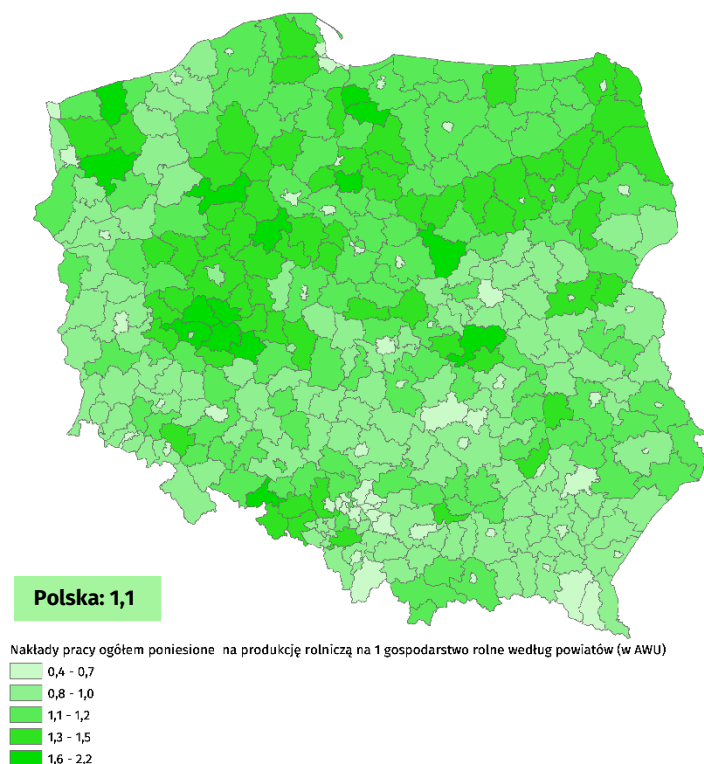
Rozkład nakładów pracy (AWU) w przeliczeniu na 100 hektarów użytków rolnych (mapa nr 4) przedstawia zróżnicowanie powiatów w Polsce z wyraźną koncentracją w południowo-wschodniej części kraju, kształtującej się podobnie jak rozkład terytorialny liczby gospodarstw rolnych w powiatach.

Mapa 4. Nakłady pracy na 100 ha



Z kolei mapa nr 5, przedstawiająca nakłady pracy (AWU) w przeliczeniu na jedno gospodarstwo rolne, daje inny obraz wyraźnej koncentracji nakładów pracy w powiatach województwa wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego, częściowo mazowieckiego, lub w otoczeniu dużych aglomeracji miejskich lub w regionach o bardziej wyspecjalizowanej produkcji, np. sadowniczo – ogrodniczej czy zwierzęcej.

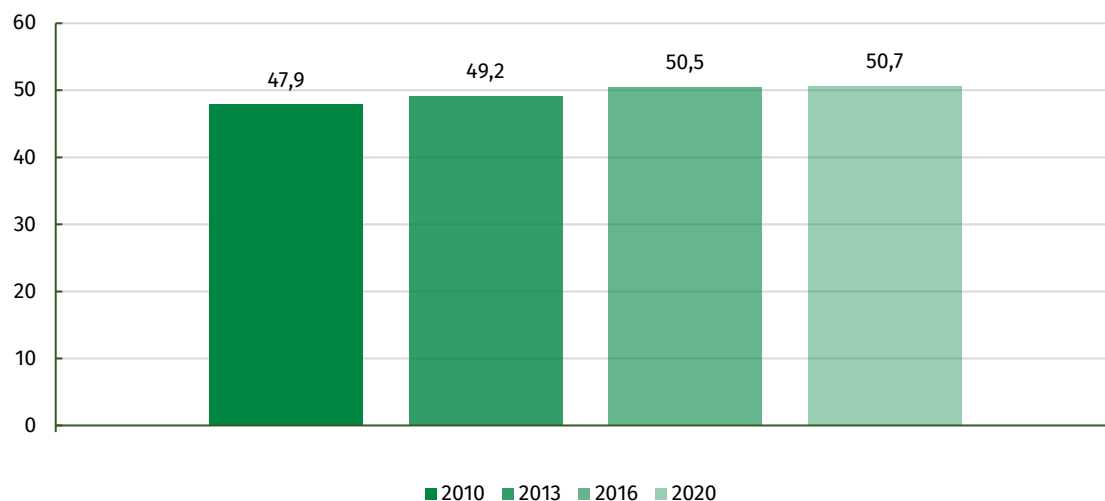
Mapa 5. Nakłady pracy na 1 gospodarstwo rolne



3. Użytkownicy indywidualnych gospodarstw rolnych

Średni wiek pracującego użytkownika gospodarstwa rolnego już kilka lat temu przekroczył 50 lat, a wyniki PSR 2020 pokazały, że proces starzenia się tej grupy osób postępuje. W 2020 r. w stosunku do 2010 r. średni wiek użytkownika gospodarstwa rolnego zwiększył o prawie 3 lata.

Wykres 3. Średni wiek użytkownika gospodarstwa indywidualnego

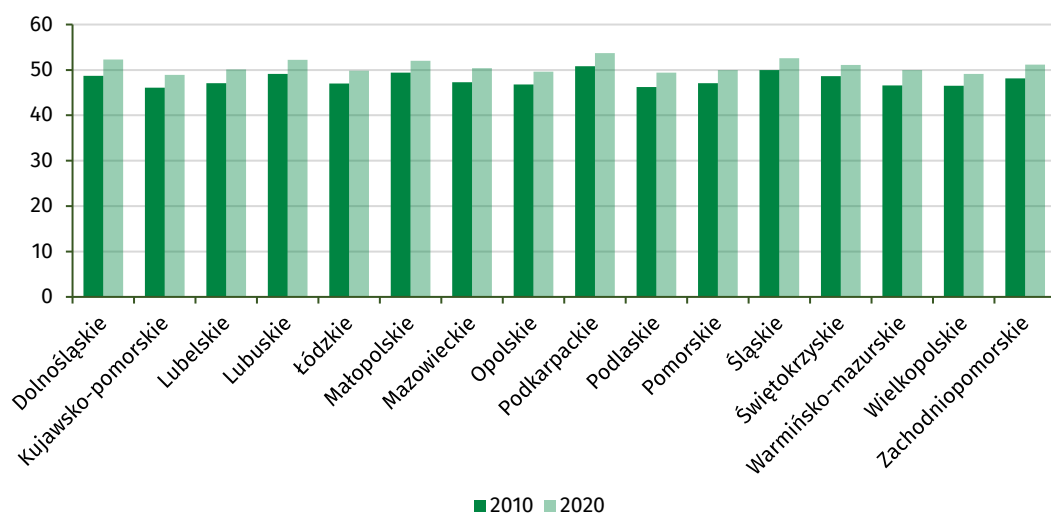


Średni wiek użytkowników gospodarstw rolnych przekroczył 50 lat.

Źródła danych: PSR 2010, Badanie Struktury Gospodarstw Rolnych 2013 i 2016, PSR 2020

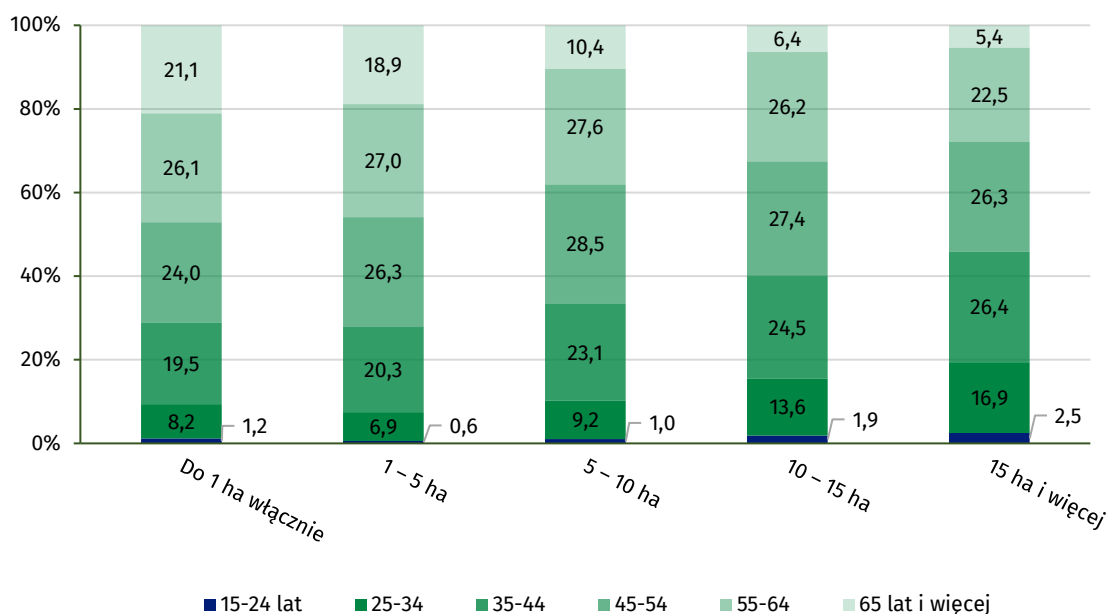
Proces starzenia się użytkowników gospodarstw rolnych jest zauważalny w każdym z województw. W stosunku do 2010 roku średnia wieku użytkownika gospodarstwa rolnego wzrosła w największym stopniu w województwie dolnośląskim – o 3,6 lat, a najmniej w województwie świętokrzyskim – o 2,5 roku.

Wykres 4. Średnia wieku użytkownika gospodarstwa indywidualnego w województwach



Wiek użytkowników jest skorelowany z powierzchnią gospodarstwa rolnego. Im większe gospodarstwo pod względem arealu tym młodszy jest użytkownik. Wśród wszystkich gospodarstw indywidualnych, gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych do 5 ha stanowią 52%. Nieco więcej niż 2/5 (ok. 46%) z nich jest użytkowana przez osoby w wieku 55 lat i więcej. W gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 15 ha i więcej udział użytkowników w analogicznej grupie wieku maleje do 28%. Młodzi użytkownicy w wieku do 34 lat są stosunkowo niewielką grupą i częściej prowadzą gospodarstwa o powierzchni przekraczającej 10 ha użytków rolnych.

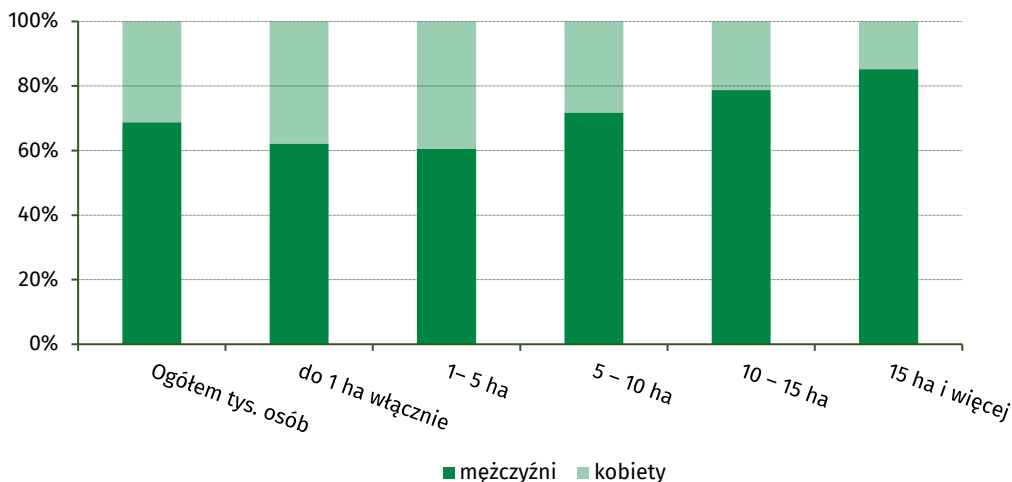
Wykres 5. Struktura użytkowników gospodarstw rolnych według wieku w zależności od grup powierzchni użytków rolnych



W ogólnej liczbie 1,3 mln pracujących użytkowników, 887,8 tys. to mężczyźni (68,7%). Rozkład płci wśród użytkowników gospodarstw indywidualnych jest zbliżony zarówno wg spisu rolnego 2010 jak

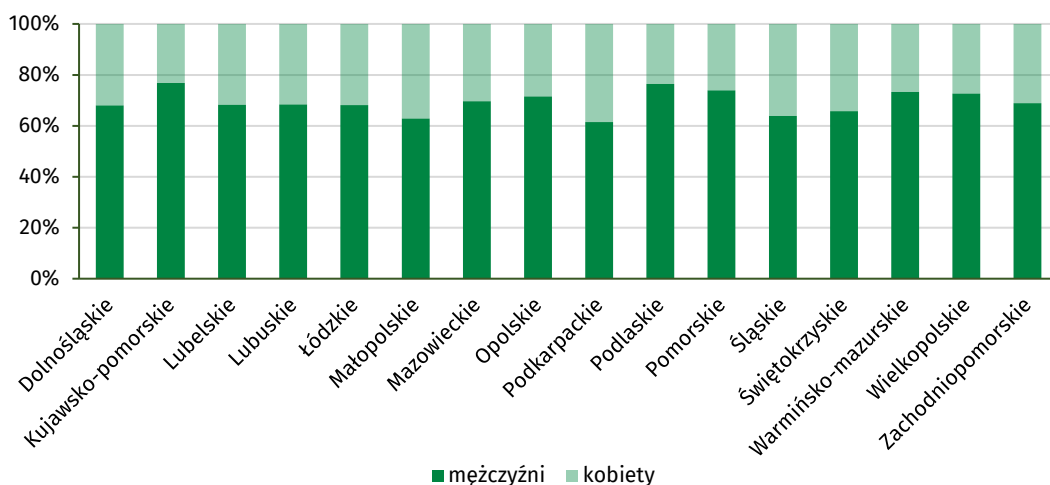
i spisu 2020. Odsetek kobiet użytkowników gospodarstw rolnych wynosi obecnie 31,3% i wzrost jedynie o 0,4 p. proc. w stosunku do 2010 roku. Z danych wynika, że kobiety są częściej użytkownikami gospodarstw o mniejszej powierzchni – do 10 ha.

Wykres 6. Struktura użytkowników gospodarstw rolnych według płci w zależności od powierzchni gospodarstwa



W skali województw udział kobiet i mężczyzn wśród użytkowników gospodarstw jest zróżnicowany i waha się o około 15 p. proc. Najwyższy odsetek mężczyzn pełniących rolę użytkownika jest w województwie kujawsko-pomorskim a kobiet użytkowników - w województwie podkarpackim.

Wykres 7. Struktura użytkowników gospodarstw indywidualnych według płci w województwach



68,7 % użytkowników gospodarstw indywidualnych to mężczyźni.

4. Wykaz tablic PSR 2020 zamieszczonych w Banku Danych Lokalnych (dane wstępne do poziomu powiatów)

- Pracujący w gospodarstwach rolnych wg kategorii osób, płci i grup obszarowych
- Nakłady pracy w gospodarstwach rolnych wg kategorii osób, płci i grup obszarowych
- Użytkownicy oraz członkowie ich rodzin pracujący w rolnictwie wg wieku, płci i grup obszarowych
- Nakłady pracy użytkowników oraz członków ich rodzin pracujących w rolnictwie wg wieku, płci i grup obszarowych
- Użytkownicy pracujący w gospodarstwach indywidualnych wg wieku, płci i grup obszarowych

Opracowanie merytoryczne:
Departament Rynku Pracy
Dyrektor Agnieszka Zgierska
Tel: 22 608 30 15

Rozpowszechnianie:
Rzecznik Prasowy Prezesa GUS
Karolina Banaszek
Tel: 695 255 011

Wydział Współpracy z Mediami

Tel: 22 608 38 04

e-mail: obslugaprasowa@stat.gov.pl



www.stat.gov.pl



[@GUS_STAT](https://twitter.com/GUS_STAT)



[@GlownyUrzadStatystyczny](https://www.facebook.com/GlownyUrzadStatystyczny)

Powiązane opracowania

[Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r.](#)

[Powszechny Spis Rolny 2010 - Pracujący w gospodarstwach rolnych.](#)

[Zeszyt metodologiczny. Statystyka rynku pracy i wynagrodzeń.](#)

Temat dostępny w bazach danych

[BDL – Powszechne spisy rolne.](#)

Ważniejsze pojęcia dostępne w słowniku

[Dniówka](#)

[Pomoc sąsiedzka](#)

[Pracownicy dorywczy](#)

[Pracownicy kontraktowi](#)

[Pracownicy najemni stali w gospodarstwie rolnym](#)

[Roczna jednostka pracy](#)

[Rodzinna siła robocza](#)

[Użytkownik gospodarstwa rolnego](#)